

WILHELM
STENHAMMAR
1871-1927

Snöfrid

Opus 5

Källkritisk utgåva av/Critical edition by Mats Persson

Levande musikarv och Kungl. Musikaliska akademien

Syftet med Levande musikarv är att tillgängliggöra den dolda svenska musikskatten och göra den till en självklar del av dagens repertoar och forskning. Detta sker genom källkritiska notutgåvor av musik som inte längre är skyddad av upphovsrätten, samt texter om tonsättarna och deras verk. Utgåvor och texter finns publicerade i projektets databas på internet med fri tillgänglighet. Huvudman är Kungl. Musikaliska akademien i samarbete med Musik- och teaterbiblioteket och Svensk Musik.

Kungl. Musikaliska akademien grundades 1771 av Gustaf III med ändamålet att främja tonkonsten och musiklivet i Sverige. Numera är akademien en fristående institution som förenar tradition med ett aktivt engagemang i dagens och morgondagens musikliv.

Swedish Musical Heritage and The Royal Swedish Academy of Music

The purpose of Swedish Musical Heritage is to make accessible forgotten gems of Swedish music and make them a natural feature of the contemporary repertoire and musicology. This it does through critical editions of sheet music that is no longer protected by copyright, and texts about the composers and their works. This material is available freely in the project's online database. The project is run under the auspices of the Royal Swedish Academy of Music in association with the Music and Theatre Library of Sweden and Svensk Musik.

The Royal Swedish Academy of Music was founded in 1771 by King Gustaf III in order to promote the composition and performance of music in Sweden. Today, the academy is an autonomous institution that combines tradition with active engagement in the contemporary and future music scene.

www.levandemusikarv.se

Levande Musikarv/Swedish Musical Heritage
Kungl. Musikaliska akademien/The Royal Swedish Academy of Music
Utgåva nr 13/Edition No. 13
2013
Notbild/Score: Public domain. Texter/Texts: © Levande Musikarv

Huvudredaktör/Editor-in-chief: Anders Wiklund
Notgrafisk redaktör/Score layout editor: Anders Högstedt
Textredaktör/Text editor: Erik Wallrup

Levande Musikarv finansieras med medel från/Published with financial support from Kungl. Musikaliska akademien, Kungl. Vitterhetsakademien, Marcus och Amalia Wallenbergs Stiftelse, Statens Musikverk, Riksbankens Jubileumsfond, Svenska Litteratursällskapet i Finland och Kulturdepartementet.
Samarbetspartners/Partners: Musik- och teaterbiblioteket, Svensk Musik och Sveriges Radio.

Orkesterbesättning

Orchestration

Flauto piccolo

Flauto I, II

Oboe I, II

Clarinetto I, II in A

Fagotto I, II

Corno I, II, III, IV in F

Tromba I, II in F

Trombone alto

Trombone tenore

Trombone basso

Timpani – Piatti

Harpa

Violino I

Violino II

Viola

Violoncello

Basso

Snöfrid

Text: Viktor Rydberg

Kör

I kvällens mörker och stormens larm
han hörde en röst vid sin fönsterkarm:

Snöfrid

"Gunnar,
nu går det böljor över sjö!
Kom, jag vill se om din håg är varm,
om mod kan bo i en gossebarm:
Kom, gunga på våg en huldremö!
Och rådes du icke för svek och harm,
Gunnar,
då styra vi ut till din lyckas ö."

Kör

Det var Snöfrid.
Djupt i skogen stundom såg han henne,
älskligare huldra aldrig fanns:
skön hon var med blåa ögons glans,
gyllne lockar om det vita äne.

Han ilade ut, hon tog hans hand,
så gingo de ned till sjöastrand ...

Gunnar

"Snöfrid,
hur fager du är i din silverskrud!"

Kör

Och månen rann upp vid skogens rand
och lyste ur moln med rödgul brand
å seglet, som spändes på ungmöns bud,
och snäckan hon sköt i skum från land.

Gunnar

"Snöfrid,
vi gunga på våg, mina drömmars brud!"

Kör

Vid hans sida
sitter hon och lyss till vindens saga,
skådar drömmande till månens klot;
runt omkring dem dånar vågors hot,
runt omkring dem stormens röster klaga.

Nu vråker en bränning mot stäv och stam,
där skjuter en berghög udde fram.

Manskör

"Gunnar,
vi syna guld i månljus natt,"
så locka små troll i dvärgaham,
de locka de vinka från bergets kam:
"Gunnar, kom gosse, tag din lycka fatt!
Vi skola dig fria från armodskam!
Gunnar,
giv oss din själ, så får du vår skatt!"

Kör

Det viner i luft, det skummar på fjärd,
där brusar nu fram en rasande färd.
"Gunnar,
där kommer Urgårds vilda jakt!"
De komma med lurar och fanor och svärd
och ryta sin dövände hyllningsgärd
åt våldet, som Midgård i kedjor lagt.
"Giv oss din själ, och i minnets värld,
Gunnar,
ditt namn skall stråla med ärans prakt!"

Nu syntes en vik, där månen ljöt
sitt skimmer och böljan domnad flöt.

Sopran

"Gunnar,"

Kör

Så lockar en röst.

Sopran

"vänd hit din stäv!
Dig väntar en hydda i lundens sköt,
en trohet, som aldrig sitt löfte bröt,
här drömmen du ljuvt vid strandens säv!
Den vänaste arm, som ett famntag knöt,
Gunnar,
skall väva med kärlek din levnads väv!"

Kör

Men Snöfrid reste sig
hög i stäven:

Snöfrid

"Bättre är kämpens
ädla armod
än drakens dolska
ro på guldret,
bättre är hånad
död för det goda
än namnfrejð vunen
i självisk ävlan,
bättre än fridens
är farans famntag.
Väljer du mig,
då väljer du stormen.
Ty de hårda
hjältelivets
runor lyda:
svärd mot snöda
jättar draga,
modigt blöda
för de svaga,
glad försaka,
aldrig klaga,
strida hopplös strid
och namnlös dö.

Det är livets sanna hjältesaga.
Leta icke efter lyckans ö!"

Kör

Och i töcken
svann hans huldremö.
Ensam drev han kring i böljors öken.

* * *

Kör

Gunnar! Gosse!
Många vägar öppna sig till griften;
om bland dem du väljer kämpens stig,
genom oro, genom kval, genom hårda skiften,
genom tvivlets töcken för han dig,
Trött och ensam
kämpe i sitt blod den man, som lyfte
sköld till värn för denna världens små,
och ju himlen närmare hans syfte,
desto tyngre fjät han måste gå.

Dock, du gosse,
är du dina bästa drömmar trogen,
återser dig huldran någon gång,
leker med dig, som I lekt i skogen,
sjunger för dig tröstlig runosång,
öppnar för dig
dina barndomsminnens blomstergårdar,
när från strid du längtar dit igen,
där på Idavallen nornan vårdar
morgonlivets gyllne taylor än.

Wilhelm Stenhammar

Wilhelm Stenhammar (1871–1927) tillhör de stora namnen i svensk musikhistoria – i dag mest känd som tonsättare, under sin korta livstid lika respekterad som pianist och dirigent. Det hör till saken att Stenhammar var verksam när det moderna musiklivet formades, och de främsta namnen under denna epok har aldrig förlorat sin lyskraft. För Stenhammars del illustreras det av de kompositioner som stadigt behållit sin plats som repertoarverk, i första hand hans första pianokonsert (b-moll), *Två sentimentala romanser* för violin och orkester, pianoverket *Sensommarnätter*, solosånger som "Flickan kom från sin älsklings möte" samt körsångerna "Sverige" och "I seralliets have".

Wilhelm Stenhammar skaffade sig en gedigen och framför allt bred musikalisk skolning: pianostudier vid Richard Anderssons musikskola, orgel för Wilhelm Heintze och August Lagergren, kontrapunkt för Joseph Dente, komposition för Emil Sjögren och Andreas Hallén. Som så många andra svenska musikstuderande vid denna tid, och tidigare, var Stenhammar också utomlands, till Berlin för pianostudier.

Redan under studietiden började Stenhammar framträda som pianist, men också komponera. Som pianist inledde han ett samarbete med violinisten Tor Aulin och dennes stråkkvartett som skulle komma att utveckla kamarmusicerande i Sverige. Deras turnéer runt om i landet är legendariska.

Stenhammar var dirigent för kören Filharmoniska sällskapet i Stockholm 1897–1900. 1902 var han med att grundade det som idag benämns Kungliga Filharmonikerna i Stockholm. Han dirigerade i perioder också vid Kungl. Teatern och var åren 1907–22 konstnärlig ledare för dåvarande Göteborgs orkesterförening. Wilhelm Stenhammar komponerade parallellt med sin verksamhet som pianist och dirigent. Periodvis tog dock de sistnämnda engagemangen över, men som fulltecknad musiker och dirigent behövde han å andra sidan inte komponera på beställning såsom flera av hans tonsättarkolleger tvingades till.

Wilhelm Stenhammar blev invald som ledamot nr 501 i Kungl. Musikaliska akademien den 29 november 1900.

© *Gunnar Ternhag*, Levande Musikarv

Snöfrid

Under de första åren av 1890-talet utvidgar Wilhelm Stenhammar snabbt formatet på sina kompositioner och i den utvecklingen utgör *Snöfrid* ett viktigt steg. Som tonåring hade han i första hand koncentrerat sig på sånger och pianomusik, även om han också komponerade några körvisor. 1891 – då 20-åringen Stenhammar gjorde sin militärtjänst – tillkom de två balladerna *Florez och Blanzeflor* för baryton och orkester (till text av Oscar Levantin) och *Snöfrid* (till text av Viktor Rydberg) för soli, kör och orkester. Wagner spelar här en viktig roll. Nästa steg, helt logiskt, blir komponerandet av operan *Gildet på Solhaug*, som inleddes 1892 och slutfördes det följande året.

Bo Wallner har i sin stora Stenhammarbiografi föreslagit att dessa verk är en musikalisk motsvarighet till det slags litteratur som skrevs av nittotalisterna – med Verner von Heidenstam, Selma Lagerlöf, Oscar Levantin och Erik Axel Karlfeldt som ledande namn. I Stenhammars fall blev det en utgångspunkt i saga och myt, inspiration från Wagner men också en anknytning till folkmusiken, både visan och dansmusiken.

Rydbergs ballad berättar om hur den unge Gunnar möter huldran Snöfrid, och tillsammans beger de sig till havs för äventyr. Här frestas Gunnar av tanken på rikedom, på ett våldsamt hjälteliv och på sinnlig njutning. Men Snöfrid kommer med fördömande ord: ädelt armod, kamp för det goda och bejakande av utmaningar är att föredra. Då kan Gunnar få återse sin huldra.

Verket är skrivet i tre delar: först mötet mellan Gunnar och Snöfrid, sedan de tre frestelserna och till sist Snöfrids manande ord till Gunnar. I de partier där det förekommer dialog eller repliker komponerar Stenhammar dem för solörösterna, de återberättande eller reflekterande delarna framförs av kören medan orkestern är inriktad på det stämmningsläggande.

Snöfrid uruppfördes av Musikföreningen i Stockholm den 11 februari 1896 och blev en publikframgång, även om kritikerna i Stockholmspressen inte var odelat positiv. Följande år framfördes balladen i Köpenhamn, då med ett starkt gensvar från både publik och kritik. Ytterligare tonsättningar av Rydbergs text är gjorda av Elfrida Andrée (1879) och Jean Sibelius (1900).

© *Erik Wallrup*, Levande Musikarv

Kritisk kommentar

Som primärkälla för denna utgåva har använts Wilhelm Stenhammars autograf (A), vilken återfinns hos Musik- och teaterbiblioteket, Stockholm. A är noterat på 24 system betitlade "Flauto piccolo / 2 Flauti / 2 Oboi / 2 Clarineti in A / 2 Fagotti / 2 Corni in F / 2 Corni in F / 2 Trombe in F / Trombone alto e tenore / Trombone basso / 3 Timpani E, H, C (B, Fiss) / Piatti / Arpa [2 system] / Soli: Sopran, Mezzo-Sopran, Tenor / Sopran / Alt / Tenor / Bas [de fyra sistnämnda inom pianoklammer med titeln 'Kör:'] / Violino I / Violino II / Viola / Violoncello / Basso". Efter sista partitursidan är autografen daterad "Juli – Augusti 1891".

Sekundärkällor har varit en partiturskrift (T) daterad "Sthlm d. 15.9.1946" och i undantagsfall det stämmaterial som i allt väsentligt förefaller baserat på detta partitur (STIM, Svensk Musik). Partiturställningen i T skiljer sig från den i A på följande punkter: hornsystemen är betitlade "Cor. I-II in F" resp. "Cor. III-IV in F", trumpetstämmorna är noterade i C ("Trombi I-II in C"), alt- och tenortrombonstämmorna är noterade i f-klav ("Tromboni I-II") istället för tenorklav som i A och bastrombonstämman kallas "Trombone III" med tillägget "Tuba" (med största säkerhet p.g.a. att tonen H låg utanför det konventionella tonområdet på 1940-talets tromboner, se nedan takterna 159–160). Pukstämmorna är i denna version väsentligt reviderad (vilket i A syns i form av kraftfulla strykningar med blyerts) och på första sidan betitlad "Timp. E.H.A.". Även i harpstämman är omfattande ändringar gjorda, och dessa ändringar har så gott som undantagslöst gått att spåra i A. De största diskrepanserna mellan versionerna i övrigt har uppkommit genom att hornpartierna omarbetats för att möjliggöra att verket framförs med endast två horn. Detta har skett på tre sätt: 1) partier där endast horn 3–4 spelar har flyttats till horn 1–2; 2) inprickningar har gjorts i övriga blåsstämmor (huvudsakligen i trombon 1–2, men även i klarinetter, fagotter och trumpeter) och 3) genom rena ominstrumenteringar, vilka påverkat i huvudsak klarinetter och fagotter. Utgivaren har strävat efter att i allt väsentligt återge hornstämmorna i Stenhammars originalversion.

© *Mats Persson*, Levande Musikarv

Kommentarer

Takt	System	Anmärkning
1	Vlc.	Tonen E tillagd med blyerts i A, <i>pp</i> tremolo, finns även med i T.
1-4	Fag. 2	I A har ett liggande E funnits inskrivet med blyerts ända från början av t. 1, de två första helnoterna samt den första halvnoten i t. 3 har dock suddats ut i olika grad, varför utgivaren valt att följa versionen i T, d.v.s. att tonen sätts an på tredje fjärdedelen i t. 3.
2-4	Cor.	Hornstämmorna tillagda med blyerts i A. Cor. 1-2 noterade för horn i E, Cor 3-4 för horn i C.
3-4	Fl. 1, Ob. 1	De liggande tonerna h2 resp. h1 tillagda med blyerts i A.
3-4	Tbn.	Trombonstämmor utstrukna ur A, saknas i T. (Tbn. alto: e1 på sista slaget i t. 4 legato till a i t. 5. Tbn. tenore: helnot e i t. 4 legato till t. 5. Tbn. basso: E från tredje slaget i t. 3 t.o.m. slutet av takt 4 ej legato till t. 5.)
3-4	Vlc.	Dubblingen av Fag. 1 tillagd med blyerts i A, sannolikt av Stenhammar. I originalversionen tremolo E-H liggande hela t. 3 och 4.
4	Fag. 1	Dubbling av Cl. 1 på tredje fjärdedelen tillagd med blyerts i A, sannolikt av Stenhammar. (Original: fjärdedelspaus.)
8-10	Fag. 2	Från andra fjärdedelen i t. 8 ändrat till 8va basso. (Även parallellställe i t. 84-86.)
20	Cl. 2, Cor. 2	Stämmorna ursprungligen omkastade. Ändrat med blyerts i A.
27-29	Vlc., Cb.	Vers från T använd, ändringen kan spåras i A, troligen av Stenhammar. Original: endast en fjärdedel ciss (klingande Ciss i Cb.) på första slaget i t. 27, därefter paus.
33	Cor. 4	Liggande helnot, ursprungligen i Fag. 1 (dessutom överbunden till ettan i t. 34). Ändrad med blyerts och rödpenna i A.
37, 39, 41	Arpa	Oktaverna tillagda med blyerts i A.
43	Cor. 1	Melodislingan tillagd med blyerts i A, på trumpetsystemet, med noteringen <i>Cor E I</i> .
51-56	Cor.	I T har detta parti omharmoniserats med korsförtecken. Dessutom har Cor. 3 och 4 flyttats till Cl. 2 resp. Fag. 1. Utgivaren har valt att följa originalversionen.
62-63	Cl. 1	Dubbling av Vln. 1 tillagd i A fram till fjärdedelsnoten på andra slaget i t. 63, <i>pp dolcissimo</i> . Troligen av annan hand än Stenhammars. Utelämnas.
68-69	Arpa	Ändring från ursprunglig 16-delstriolrörelse (VH: Giss-diss-giss-hiss, HH: fiss1-hiss1-giss2, den sista tonen åttondel på sjätte taktdelen) genomförd med blyerts i A, åtföljd av anteckningen: "se stämman!".
70-71	Cb.	Tonerna giss-ciss1 tillagda med blyerts i A, troligen av Stenhammars hand.
73-77	Träbl., Cor.	Detta parti har ominstrumenterats med rödpenna i A, med största sannolikhet för att möjliggöra framförande med endast två horn, varför utgivaren beslutat följa originalversionen i A.
78-79	Cb.	Liggande tremolo E tillagt med blyerts i A, möjligen av Stenhammar.
78-80	Cor.	Se ovan, t. 2-4 Cor.
79-80	Fag. 2	Tonen e tillagd med blyerts och rödpenna i A. (T har ett E från tredje slaget i 79 analogt med verkets inledningstakter.)
79-80	Vlc.	Utgivaren har valt att följa T, som i dessa takter använder samma dubbling av Fag. 1 som i t. 3-4, trots att anteckning saknas i A.
84	Tbn. basso	A anger <i>ppp</i> på tredje slaget.
84-86	Fag. 2	Från andra fjärdedelen i t. 84 ändrat till 8va basso. (Även parallellställe i t. 8-10)
88-89	Vla.	Ändring genomförd med blyerts i A. Originalversion:
90-96	Cb.	Den ursprungliga stämman ändrad, med största sannolikhet av Stenhammar. Original: t.o.m. första slaget i takt 92 8va basso, därefter på tredje och fjärde slaget t. 92 pizzicato (noterat) eiss, fiss och på första slaget i t. 93 ciss1. Tonen giss i t. 96 8va basso, och på tredje slaget i stället för första.
95-97	Cl. 2	Dubbling tillagd i A t.o.m. halvnoten i t. 97, troligen av annan hand än Stenhammars. Utelämnas.
96-97	Ob. 1	Frasen förlängd t.o.m. tredje åttondelen i t. 97, troligen av annan hand än Stenhammars. Utelämnas.
99-102	Ob. 2, Cl. 2	Dubbling tillagd i A, troligen av annan hand än Stenhammars. I Ob. 2 fr.o.m. sista slaget i t. 99 till halvnoten t. 101, i Cl. 2 hela frasen. Utelämnas.
100	Vln. 1, Vln. 2, Vla.	A anger <i>dim.</i> först på fjärde fjärdedelen.
100	Cb.	Ursprungligen ligger pizzicato-tonen en oktav ner (Giss) och på tredje slaget. Ändrat med blyerts i A.
102-103	Vln. 1, Vln. 2, Vla.	I dessa takter har Stenhammar ändrat instrumentationen i A. Violinstämman är först noterad på Vln. 1-systemet, Vln. 1 på Vln. 2-systemet och Vln. 2 på Vla.-systemet. Denna ändring och följande kommenterad i nedre marginalen: "Obs! Violinstämmorna stå fel i partitur".
106-107	Vln. 1, Vln. 2	I dessa takter har Stenhammar först noterat violinstämmorna i omvänd ordning i A. Denna och ovanstående ändring kommenterad i nedre marginalen: "Obs! Violinstämmorna stå fel i partitur".
104-105	Cl. 1	Slingan tillagd med blyerts i A, troligen av Stenhammar, med kommentaren: "gäller".
112-114	Cl., Fag., Cor.	Instrumentationen i A behålls. (I T har Fag. 1:s helnoter flyttats till Cor. 2, Fag. 2 dubblerats i Fag. 1, och Cl. 1:s fyra första toner dubblerats i Cl. 2.)
117-120	Vln. 1	Notbilden enligt A:s original. Ändringar (i t. 117 och halva t. 118 16-delspaus tillagd i slutet av varje fjärdedel, i t. 119-120 första sextondelen på varje slag ändrad till paus) troligen av annan hand än Stenhammars.
121	Ob. 2	Följer A:s original. T anger tre upprepade fjärdedelar <i>ess2</i> .

121	Fag. 1	Följer A:s original. T anger ess1.
122-124	Tr. 1	Dubblering av Fl. 2 inskriven av främmande hand (transp. i C). Utelämnas.
122	Cb.	Den liggande tonen G sätter in på sista fjärdedelen enligt A. Ändringen tycks vara gjord av främmande hand.
125	Fag. 1	Fjärdedelnsnot enl. A. (Inga spår av ändring till den punkterade halvnoten i T.)
125	Vln. 1	Inga spår i A av ändring till kvintol som i T (e3-g2-b2-ciss3-e3).
134	Träblås, Cor. 1, Cor. 2, Tr. 1, Arpa	A anger <i>molto cresc.</i> Ändrat av utgivaren för att överensstämma med stråkstämmorna.
137-145	Fag. 2	Dubbleringen av körens basar tillagd med blyerts i A. Troligen av Stenhammar.
145	Cl. 1	De första fem tonerna tillagda med blyerts i A, troligen Stenhammars hand.
146-147	Fag.	Tillagt med blyerts i A, troligen Stenhammars hand.
151-152	Ob.	Hela t. 151 och första halvan av t. 152 samt de två första trioltonerna i Ob. 1 på tredje slaget i t. 152 tillagda med blyerts i A, troligen Stenhammars hand. Ursprungligen börjar Ob. 1 med triolrörelsen (hiss1-ciss2) på tredje slaget i t. 152, medan Ob. 2 börjar (unison) på sista slaget i t. 152.
152	Fag. 1	Hela taktens tillagd med blyerts i A, troligen Stenhammars hand.
152	Kör	Förra taktens slutton överbunden till en halvnot med blyerts i A. Liknar inte Stenhammars hand. Utesluts.
152-155	Tr.	Här har T:s version använts (prydlig anteckning i marginalen: "Obs! v.2"). I originalversionen spelar endast Tr. 1, en fjärdedelssupptakt e1 (klingande a1, ff) till t. 153, därefter enligt Tr. 1-stämman i T.
153	Picc.	Taktens åttonde ton ändrad från h3 till giss3 med blyerts i A. Kommentar i övermarginalen: "h finnes ej på picc". (Utgivaren återinför h3, då tonen finns på piccolo.)
159-160	Tbn. basso	Ursprungligen H1 i A. I T även en inprickning H, samt en notering "(Tuba)" bredvid den lägre tonen.
160	Fag., Tr.	Halvnot i A, punkterad halvnot i T.
167	Vln. 1	Pizzicato-tonen tillagd i A med blå penna, med vad som liknar Stenhammars hand.
169-70	Vln. 1	Tre toner ändrade till 16-delspaus med blyerts i A: på första och tredje slaget i t. 169 samt på första slaget i t. 170.
173-184	Trbl., Cor., Timp., Piatti	Stenhammar tycks ha gjort en revision av dessa takter, vilken återfinns i T. För originalversionen se Appendix 1.
176	Arpa	A:s version. T har en sextol på tredje slaget, dess-ass-dess1-f1-ass1-dess2, och endast f2 på fjärde slaget.
186-189	Ob., Cl.	Ackord tillagda med blyerts i A, fjärdedelar på ettorna, unison med manskören. Ej av Stenhammar, troligen tillagda som stöd för kören. Utelämnas.
190-191	Cor. 1-3	Liggande ackord tillagt, klingande c1-f1-ass1 med rödpenna i A, utsuddat. Ej av Stenhammar, troligen tillagt som stöd för kören. Utelämnas.
192	Cor.	Ackord tillagda på andra och tredje slaget. Ej av Stenhammar, troligen tillagt som stöd för kören. Utelämnas.
194-195	Vln. 2, Vla., Vlc.	Pizzicato på andra, tredje och fjärde slagen i t. 194, och första slaget i t.195 tillagda med blyerts i A. Behålls då de bör vara av Stenhammar.
199	Vla.	Dessa båda toner tillagda med blyerts i A. Möjligen av Stenhammar. Ersätter originalpukstämman två toner. I T har dessa toner i stället hamnat i t. 198, och noterade som h (under första hjälplinjen fast i g-klav).
204-206	Fl.	I A:s ursprungsversion spelar Fl. 1-2 parallellt med Ob. 1-2 8va. Blyertsanteckning <i>col picc.</i> och underoktaven struken. Ändringen återfinns i T.
212	Cl. 2	Inga spår av T:s dubblering av Cl 1 finns i A.
214-228	Träbl.	Ursprungligen sextondelar i A. Tydliga noteringar i t. 214 om trioler. Har av någon anledning blivit till drillar i T. I andra halvan av t. 225 finns ändring till "oktoller" i Picc. och Fag.
221-227	Fl.	Ursprungligen spelar båda stämmorna hela tiden i oktaver. Ändringarna införda med blyerts i A, troligen av Stenhammar.
243	Vln. 1	Femttonde tonen c3 i A.
243	Vln. 2	Trettonde tonen c2 i A.
248-255	Fl., Cl.	I original sextondelar, legato, även ettornas åttondelar (t. 249 och 251) inbundna. Ovan och under flöjtsystemet står dock tydligt antecknat: "(1 trioler legato)" resp. "(2 stacc)". Ovan klarinettsystemet finns suddigare anteckning: "stacc?".
254-255	Picc.	I original sextondelar, legato. Anteckning i A:s ovanmarginal: "drillar!!!".
337-338	Cor. 1-2, Cl.	I T är hornstämmorna flyttade till Cl. 1 och 2. Sannolikt inte av Stenhammars hand.
348-355	Ob. 1, Cl., Cor. 1-2	I A finns ändringar (med blyerts och utsuddad rödpenna) som tyder på att någon flyttat oboestämman till Cl. 1 och klarinettstämmorna till Cor. 1 och 2. Troligen ej Stenhammars hand, varför originalversionen används.
356-358	Str.	I T:s version spelar Vln. 2 unison med Vln. 1, Vla. och Vlc. upprepar sin fras tillsammans med Vln. i andra halvan av t. 357, en oktav under violinerna.
370-373 378-381 384-385	Ob. 1, Cl., Fag. 1	I dessa partier har i T:s version Cl. 1 flyttats till Ob. 1 och Cl. 2 och Fag. 1 bytt plats.
386-387	Ob. 1, Cl., Cor. 2	I T:s version är Ob. 1 flyttad till Cl. 1, Cl. 1 till Cl. 2, Cl. 2 till Cor. 2.
388-389	Cl.	I T dubblas Ob. 1 i Cl. 1, och Cl. 1 (b1-h1) har flyttats till Cl. 2.

406-417	Ob. 1, Cl. 1	I T:s version är Cl. 1 flyttad till Ob. 1.
427	Vln. 1	Tremolo saknas i T.
433	Vln. 1	Fjärdedelsnot i T.
446-455	Cor. 1, Vln. 1	I ursprungsversionen finns inget violinsolo: Vln. 1 avslutar sitt tremolo med ett liggande g1 i t. 446 och halva t. 447. I t. 446 sätter Cor. 1 in på samma klingande g1 och spelar hela tuttiolinistämmans linje legato t.o.m. t. 453. Soloviolinens linje (t. 448-453) spelas av Vln. 1 tutti. Vln 1 har sedan paus i t. 454-455, och sätter därefter in i t. 456 på d1, tremolo, <i>p</i> .
462-463	Vln. 2	Tremolo saknas i T.
462-463	Tbn. basso	Ursprungligen startar Tbn basso på Fiss, <i>pp</i> , redan i dessa takter. Noggrann anteckning i marginalen om ändringen.
464-469	Cb.	Tremolo Fiss tillagd med blyerts i A, samma nyanser som Vlc. Mycket tveksamt om med Stenhammars hand. Utesluts.
469-474	Ob. 1, Cl. 1	I T:s version.
470-473	Cl. 2, Fag. 1	I T:s version har stämmorna bytt plats.
474-477	Cl. 1	Dubbling av Fag. 1 tillagd med blyerts i A.
478-483	Cl. 1, Fag., Cor. 3-4, Vla., Vlc., Cb.	Utgivaren har valt att behålla A:s version. Spår av den ominstrumentation som föreligger i T märks i A, men inte alls säkert av Stenhammar. I T:s version spelas ackordet från botten och uppåt av: Cb. (F), Vlc. (Giss-H), Vla. och Cl. 1(d). Stråkinstrumenten tremolo, alla tre ackorden <i>pp</i> .
505-507	Kör	Sopran 2, Alt 2 och Bas 1, stämmorna utstrukna i A, av okänd hand. Saknas i T.
509-514	Ob. 2	Dubbling av Cl. 1 tillagd i T, utsuddad blyertsändring syns i A.
510	Vln. 1	Ingen notering om <i>senza sord.</i> i A. Tillagd enligt T.
515	Kör	Den ursprungliga bakvända accenten har i A ändrats med rödpenna till normal accent, vilket i T blivit till en diminuendopil.
516	Vln. 2	Ingen notering om <i>senza sord.</i> i A. Tillagd enligt T.
517	Vla., Vlc.	Ingen notering om <i>senza sord.</i> i A. Tillagd enligt T.
533-548	Vln. 1	Hela passagen tillagd med blyerts i A, troligen av Stenhammar. Dessutom kommentar i marginalen: <i>Riktigt!</i>
544	Kör	Ordet "steg" ändrat till "fjät" med rödpenna i A.
570-587	Träbl., Cor. Str.	Relativt stor omarbetning gjord, tydliga spår finns i A. T:s version har använts. För originalversion, se Appendix 2.
588-591	Vln. 1-2	Ursprungligen ligger Vln. 2:s överstämma i Vln. 1. Melodilinjerna i Vln. 1 införda med blyerts i A.
588-591	Vlc.	Ursprungligen ett liggande H. Melodilinjerna införda med blyerts i A.
588-593	Arpa	Omfattande skillnader mellan A och T. I utgåvan återges A:s version. För T:s version, se Appendix 3.
597	Vln. 1	Första tonen börjar ursprungligen en åttondel senare. Ändringen är troligen gjord av Stenhammar.
597-598	Cb.	De tre första halvnoterna ursprungligen 8va basso (med oktavsprång uppåt på tredje slaget i t. 598). Ändrat med blyerts i A. (I T är även Vlc. flyttad en oktav upp, men denna ändring går inte att spåra i A.)
600-611	Arpa	Harpstämman tillagd med blyerts i A.
601	Vlc.	I T finns även en fjärdedel diss på tredje slaget. Inget spår av ändring i A.
608	Cb.	Ändrat till helnot (med diminuendopil) med blyerts i A. Tveksamt om ändringen är Stenhammars. (Även Vlc. t. 610 ändrat till helnot i T, utan spår i A.)
616	Vln. 1	Taktens första halva olika i A och T. Denna version kommer från T. De tre första åttondelarna är i A: giss1-hiss1-diss2. Blyertsanteckning <i>8va basso</i> , dessutom är den legatobåge struken som i A finns över de tre första tonerna. (Ändringen med stor sannolikhet gjord för att få violinerna att höras genom tuttiklangen.)
616-623	Arpa	Omfattande skillnader mellan A och T. I utgåvan återges A:s version. För T:s version, se Appendix 4.
617	Vln. 1	I T ändrat till tremolo diss2 på de tre första slagen. Inget spår av ändring i A.
618-624	Vlc.	Stämman tillagd med blyerts i A. Ursprungligen följer Vlc. Cb. fram t.o.m. t. 621. I t. 622: halvnot fissa, fjärdedel h, fjärdedel giss (som ändrats med bläck till e1, se nedan). I t. 623 helnot a följd av fjärdedel giss på första slaget i t. 624.
622-624	Vln. 2, Vla., Vlc.	Den enda synliga ändringen med bläck i A. På fjärde slaget i t. 622 har violastämmans h ändrats till e1, och cellostämmans giss till e1. I t. 623 har andravinlinistämman ändrats från halvnoter e1-diss1, och violastämman från halvnoter ciss1-h, och violastämmans första ton i t. 624 har ändrats från h. Cellostämmans original (se föregående kommentar) har ändrats till samma unisona linje med blyerts i A.
624-625	Vln. 2	Fr.o.m. andra fjärdelens giss1 är en dubbling av Vln. 1 tillagd med blyerts i A. Finns även i T. Dock osäkert om det är gjort av Stenhammars hand. Utesluts.
624-625	Vlc.	I T spelar Vlc. unisont med Vla. fr.o.m. andra fjärdedelen, inget spår av detta tillägg i A.
629-630	Vln. 1	I T har de två understa soloviolinstämmorna flyttats till Vln. 2. Inget spår av denna ändring i A.

Wilhelm Stenhammar

Wilhelm Stenhammar (1871–1927) is among the great names in Swedish music history – now mostly remembered as a composer, but equally respected as a pianist and conductor during his short life. Part of this is due to the fact that Stenhammar was active during the formation of modern musical life, and the foremost names of this period have never lost their radiance. For Stenhammar's part, this is illustrated by the compositions that have consistently kept their places as repertoire pieces, on the first hand his first piano concerto (B flat minor), *Två sentimentala romanser* ('Two Sentimental Romances') for violin and orchestra, the piano piece *Sensommarnätter* ('Late Summer Nights'), solo songs such as 'Flickan kom från sin älsklings möte' ('The Girl Came from Meeting Her Lover' and the choral songs 'Sverige' ('Sweden') and 'I seralliets have' ('In the Seraglio Garden').

He acquired a musical education that was both sound and extensive: piano studies at Richard Andersson's School of Music, organ for Wilhelm Heintze and August Lagergren, counterpoint for Joseph Dente, composition for Emil Sjögren and Andreas Hallén. Like so many other Swedish music students at the time, and earlier, he also travelled abroad, to Berlin, to study piano.

Stenhammar started performing as a pianist during his studies, and also began composing. As a pianist, he began collaborating with the violinist Tor Aulin and his string quartet, which would come to develop chamber music in Sweden. Their tours around the country are legendary.

He was a conductor for the Stockholm Philharmonic Society choir from 1897 to 1900. In 1902, he was among the founders of what is now known as the Royal Stockholm Philharmonic Orchestra in Stockholm. He also conducted at the Royal Opera and was artistic director of what was then the Gothenburg Orchestra Association from 1907 to 1922.

In tandem with his career as a pianist and conductor, Stenhammar was a composer. However, the former activities would periodically eclipse his other work, but as a fully-fledged musician and conductor, he was not forced to compose on commission, as many of his colleagues were. On November 29, 1900 Wilhelm Stenhammar was elected to the Royal Academy of Music as member No. 501.

© *Gunnar Ternhag*, Levande Musikarv
Transl. Martin Thomson

Snöfrid

During the first years of the 1890s, Wilhelm Stenhammar broadened the structural scope of his compositions, and *Snöfrid* constitutes an important stage in this development. As a teenager, he had primarily focused on songs and piano music, though he also composed a few choral songs. In 1891, when the 20-year-old Stenhammar did his military service, he added the two ballads *Florez och Blanzeflor* for baritone and orchestra (text by Oscar Levertin) and *Snöfrid* (text by Viktor Rydberg) for soloists, chorus and orchestra, for which Wagner was an important influence. The next step, logically, was composing the opera *Gildet på Solhaug*, which he began in 1892 and completed the following year.

Bo Wallner, in his major biography of Stenhammar, has proposed that these works exhibit a musical counterpart to the literary style of the 'Generation of the 1890s' (*nittitalisterna*) – in which Verner von Heidenstam, Selma Lagerlöf, Oscar Levertin and Erik Axel Karlfeldt are seen as leading figures. In Stenhammar's case this became a starting point for exploring fairy tale and myth, again inspired by Wagner, but also with connections to folk traditions, both in terms of song and dance music.

Rydberg's ballad tells of how the young Gunnar meets Snöfrid, the siren of the woods, and together they go to sea for adventure. Here Gunnar is tempted by ideas of wealth, a violent heroic life, and sensual pleasure. But Snöfrid comes with inspiring words about noble poverty, the fight for good, and the affirmation that challenges are preferable. Only then can Gunnar, once again, see his siren.

The work is written in three parts: the first meeting between Gunnar and Snöfrid, followed by the three temptations, and finally Snöfrid's challenging words to Gunnar. The sections where there is dialogue or answering phrases, Stenhammar composes for solo voices, whereas the reiterating or reflective sections are performed by the chorus, whilst the orchestra focuses on establishing the mood.

Snöfrid was premiered by the Music Society in Stockholm on 11th February 1896 and was a box office success, though critics in the Stockholm press were not entirely positive. The following year the work was performed in Copenhagen, with an equally strong response from both audiences and critics. Additional settings of Rydberg's text were subsequently made by Elfrida Andrée (1879) and Jean Sibelius (1900).

© *Erik Wallrup*, Levande Musikarv
Transl. Robin McGinley